

ZEVENDE HOOFDSTUK

Bij Tervaete.

„Den vijand ophouden, hem verhinderen, kost wat 't kost, over de Yzer te trekken! Alleen stand houden tot de aankomst der versterkingen, die in aantocht zijn.”

Zoo luidde de opdracht, reeds den 13^{en} October 1914 meegedeeld.

En wat weerden ze zich, de Belgen, om den vijand buiten 't laatste hoekje van België te houden!

Eenige vierkante kilometers lage en vruchtbare vlakten, omsloten door het vroeger bijna onbekende riviertje. Een landje van slooten en dijken, die weiden en akkers scheiden.... Eenige kleine, stille dorpen, met te groote kerken voor de luttele bewoners. Hoeven met welige boomgaarden, hier en daar verspreid en verbonden door wegen met wilgen bezoomd.

Maar toch het ongeschonden vaderland, de laatste morzel....

En dan ook het schoone, historische Veurne-Amacht, 't land der keerlen....

En voelden de strijders het misschien onbewust, dat rond die groote tempels het volk sliep, dat eens het vrijste van Europa was en zich door geen adel knechten liet, dat 't stof der Keerlen vermengd was met de aarde, welke verdedigd moest worden....

Ondergingen ze den indruk, die daar uitgaat van de hooge, kloeke torens, welke zoo hoog oprijzen als symbool van geloof, kunst, vrijheidsmin?....

Want de geest onder het leger, dat toch niet rusten zou, maar worstelen moest, was bewonderenswaardig, en de soldaten stonden daar achter de Yzer, vastbesloten eer hun laatsten droppel bloed te offeren dan te wijken....

En toch, hoe legendarisch ze geworden is, vormde de Yzer slechts een zwakke verdedigingslinie. Ze is smal.... en menigeen, die haar later zien zal, moet verbaasd uitroepen:

„Is dat de Yzer?”

Bovendien beschrijft haar loop een boog naar den vijand, terwijl de koorde gevormd wordt door den spoorweg Nieuwpoort—Dixmuiden.

Slaagden de Duitschers er in, deze steden te vermeesteren en drongen ze langs daar op den linker-oever der rivier, dan was het gedaan met de naar 't Oosten gebogen waterlinie als verdedigingslijn.

De bochten in de Yzer bij St. Joris, Schoorbakke en Tervaete, konden door de aanvallende partij voordeelig gebruikt worden. Daar vooral moest de strijd in alle hevigheid ontbranden.

Koortsachtig werd er gewerkt om de vlakte in een staat van verdediging te brengen. En 't verschansen viel moeilijk in dit vochtig terrein, waar bij 't delven 't water onmiddellijk op en door sijpelt. De loopgraven in 't effen veld konden niet lang verborgen blijven, terwijl de dorpen een gemakkelijk doelwit boden....

Maar de Belgen wilden stand houden, en den

vijand beletten 't laatste hoekje van 't zoo verraderlijk besprongen land te bezetten en te verdrukken!

We waren reeds getuige van de eerste botsingen... Maar woedender werden de aanvallen....

Weer stond Veurne-Ambacht onder rook en daverde het van 't kanongebulder.

De avond viel reeds, maar aan 't krijgsgeweld kwam geen einde.

Luitenant Verhoef had een stuk van een toegeschoten loopgraaf laten herstellen en dan rust aan zijn mannen geboden,..... rust, terwijl 't geschut bleef donderen, en bommen over de vlakte gierden en barstten.

Antoon Deraedt stond bij hem....

— Rust ook wat, zei de overste vriendelijk....

— En gij, luitenant?

— Ik ben overste....

— En ik kan niet rusten.... O, luitenant, wanneer komt er hulp?

— De Franschen zijn in aantocht....

— Maar is het waar?

— Wij kennen slechts één bevel; stand houden tot zij komen. God geve, dat we het kunnen....

Verhoef keek in de richting Dixmuiden, waar een brandgloed den hemel hel kleurde.

— Zou ze gevlucht zijn? mompelde de overste. O, Bertha, Bertha toch!....

— Arm Dixmuiden, sprak Antoon, die de gedachten van zijn overste begreep.

— Ja.... Je ouders wonen ook langs ginder, Antoon....

— Dat is het, wat mij het meest bezwaart, luite-

nant.... Wist ik maar, dat ze in veiligheid waren. O, die onzekerheid.... Wij zijn soldaten, maar zij....

— En wat heeft mijnheer Lievens gedaan? O, ik ken hem.... De militaire overheid moest al deze gemeenten ontruimd hebben....

— Ja....

Beiden zwegen een wijle....

Daar in de loopgraven lag 't voetvolk, soldaten van 't kleine leger. De dood loerde om en boven hen en de bijstand toefde. Maar weinigen dachten aan eigen gevaar... .

Doch vader en moeder, en vrouw en kinderen, zusters, verloofde.... ginds in 't bezette land, waarvan een linie van vuur en ijzer hen scheidde.... de geliefden, hoe ging het met hen? Of de familieleden hier in de frontdorpen, of te Dixmuiden, te Nieuwpoort?....

't Waren vreedzame arbeiders, wroeters, zwoegers, werkers, 't waren kooplieden, ambtenaren, die hier lagen, geen *militaristen*, opgevoed in een sfeer waar altijd van oorlog gesproken, met de mogelijkheid van oorlog gerekend werd.... 't Waren zonen van een vredes-volk....

Gelijk in 't oude Vlaanderen de neringen en ambachten soms 't werkhuis verlieten, het gereedschap aan den muur hingen en het wapen er van namen, om de vrijheid te verdedigen, zoo waren ook deze plots uit hun rustig, tevreden bestaan opgeroepen, ter bescherming van huis en haard.

En ze deden hun plicht, en meer dan hun plicht, maar 't was als Gezelle's dicht....

Het Belgische volk,

Geen wilde zucht en jaagt het,
Om menschenbloed
Te storten ongekweld;

Dat bloedvergieten stootte hun tegen de borst,
deed hun pijn.... En de gedachten gingen naar huis
en het stukje land, naar de werkplaats, het kantoor,
den winkel, naar dat vroeger zoo gelukkig bestaan
in de ouderlijke woning of bij vrouw en kinderen....
en in 't harte laaide heftig verlangen naar dien vrede,
dien heerlijken, heerlijken vrede!

Rustig leven....

„Het Vlaamsche volk
Is recht, en 't zijne laten,
Dat wilt het elk
Ende ieder, klein en groot;
Geen vorst en vond
Ooit trouwere onderzaten,

Maar slavendienst, dat vlucht het als de dood.”

En daarom lagen ze hier, één en kloek, vastbera-
den, omdat ze geen slavendienst duldden, omdat een
machtig rijk hun rustig bestaan had verstoord, hun
haard had geschonden, hun rechten onder den voet
had getrapt.

„Het Vlaamsche volk
Bebouwt uit alle landen
Het schoonste land,
Dat ooge aanschouwen kan;
En eischen mag 't:

„Het werk van mijne handen,

Geen dwanggeweld en scheide mij daarvan.”

Neen, geen dwanggeweld, neen dat niet en daar-
om strijden tot den dood, stand houden tot 't uiterste.

Maar nu lag weemoed in de oogen.... En zooveel oogen, ze blikten als in de verte, in 't huizeke van 't Limburgsche, 't Brabantsche, in Wallonië, waar Duitsche soldaten stapten en reden, bevalen en verboden, zoo wederrechtelijk hun vlag hadden geplant. Men zag de kinderkens in de wiege of 't beddeke en moeder treurig er bij, peinzend aan vader,... men zag vader en moeder in de kamer, sprekend over den zoon bij 't leger, men zag de beminde, die wachtte en bad....

O, neen, dat was geen rusten.... Maar 't deed 't harte toch goed, de gedachten vrij te laten gaan, al was het in droeve mijmering....

Tot eensklaps een alarm geblazen werd....

Alle mannen sprongen recht....

Nog eens waagden de Duitschers een aanval op de Yzer....

Ze waren nu weer de soldaten van 't Belgische leger, de strijders, die geen dwanggeweld duldden...

Kalm mikten ze.... en snel knalden de geweren en fluitend vlogen de kogels in de gelederen der onstuimig aanrukkende Duitschers....

De aanval werd afgeslagen....

Maar over de rivier hoorde men het gekerm en geklaag van gewonden....

En aan deze zijde ook lagen de van bomscherven en kogels getroffen en te steunen en te jammeren in hun bloed....

— Vader, Moeder!

— Mijn vrouw... mijn kinderen....

— Water!

— O, help me, om de liefde Gods help me!

— Och Heere toch....

— 'k Ben geschoten,.... raap me op....

Verhoef hoorde al dat gejammer aan....

Gewonden kropen over den grond, hopende de ambulance te bereiken. Anderen lagen machteloos te beiden op hulp....

— Draag me weg....

— O, moeder, moeder....

— Och Heere.... 'k ben geschoten....

Weer luisterde Verhoef naar die klachten, maar helpen kon hij niet. Hij moest op zijn post blijven en waken, want een tweede verwoede aanval kon volgen. Straks zouden de brancardiers komen en die arme kerels naar 't klooster te Pervyse brengen.

Dicht bij hem hoorde hij ook gekreun.

De overste boog zich....

't Was een zijner mannen....

— Wallyn.... zijt gij het? vroeg Verhoef.

— Ja,.... och Heere men oogen.... o, men oogen.... ik ga sterven....

— Ze zullen je komen halen.... Ik zal je voorloopig verbinden....

— O, men oogen.... ik sterf.... En men vrouw, men drie kinderkens....

Verhoef boog zich. Met zijn electrisch lantaarntje belichtte hij den gewonde. Een schok voer door zijn lijf.... Hij zag niets dan bloed.... 't gansche ge-laat was een donkere vlek....

— Och, Heere, men vrouw, men kinderkens! jammerde de arme gevallen.... Nooit meer weer-zien!

— Brancardiers! riep Verhoef.

Maar geen hulp kwam....

Ginds lagen ook gekwetsten.... er lagen er zoo veel en wie nog de kracht had, smeekte om heengedragen te worden....

— Och Heere, men vrouw.... men kinderkens! jammerde Wallyn. Luitenant! sprak hij luider.

— Wat is er vriend?

— Zult gij 't melden.... maar voorzichtig.... dat ik gestorven ben....

— Maar ze zullen je wegdragen....

— 't Zal te laat zijn.... En zult ge schrijven, dat ik men kinderkes een kruiske geef.... Janneke en Mietje en Gerard.... alle drie een kruiske van vader, en aan moeder men groet.... Och, Heere, wat zullen ze zeggen.... och Heere toch!....

De gewonde snikte het hijgend....

— Brancardiers! schreeuwde Verhoef weer. Zijn er dan geen! liet hij er ongeduldig op volgen....

Maar daar hoorde hij weer van andere plaatsen kermen:

— O, men moedere....

— Dorst.... Dorst....

— 'k Ben geschoten....

Of 't waren woeste kreten van smart, bange jammerklachten, gesteun, gereutel....

Zoovelen moesten geholpen worden, snakten naar bijstand.... Gewonden grepen makkers bij 't been en smeekten:

— Om de liefde Gods, helpt me!

Of 't klonk:

— Heb toch deernis....

Anderen riepen het in 't Waalsch....

— Luitenant! zei Wallyn weer....

De ongelukkige poogde zich op te richten.

— Ja, vriend?

— Zult ge 't doen.... Een kruisje.... alle.... drie....

— Ja....

— O, men arme vrouwe.... men ongelukkige kinderkes.... Och Heere.... toch.... die.... vervloekte Duitschers.... Waarom kwamen.... ze.... hier!.... Men vrouw.... men kinderkes....

— Ze zullen om je komen, de brancardiers....

— Te laat.... 't Wordt zoo raar in men hoofd....

— Heb je dorst?

— Neen.... Och Heere, men vrouwe.... men kinderkes....

En al maar door stamelde de arme man die wanhoopswaarden,.... voelend welke band nu afgesneden werd en die pijn schrijnde meer dan de lichamelijke wonde....

Verhoef gevoelde zijn onmacht....

O, kon hij mannen missen om Wallyn en andere gewonden naar de ambulance te brengen!

Maar.... stand houden tot 't uiterste... kost wat 't kost....

Zoo was de opdracht...

En de uitvoering kostte veel offers.... zooals er hier al lagen te snorelen in hun bloed....

Stand houden toch en waken....

Maar sterker dan ooit gevoelde de luitenant al 't vreeselijke, het gruwelijke van den krijg....

En hij zag van dit punt niet al de ontzetting....

Hij zag niet den stervende, wien een been afge-

schoten was en 't bloed uit de afgrijselijke wonde gudste....

Hij zag niet den gevallen, die de smart niet uitschreeuwen kon omdat een bomscherf zijn benedenkaak weggenomen had....

Hij zag niet de ongelukkigen met opengereten borst, met de ingewanden puilend uit den buik....

Maar hij hoorde toch den wanhoopskreet van den stervenden Wallyn, die naar vrouw en kinderen staarde.... al was zijn wezen een bloedvlek.... en Verhoef vervloekte den oorlog....

Toch standhouden....

Koning Albertus, die 't gevaar zijner soldaten deelde, had het geboden!

Wallyn lag eenigen tijd stil te kreunen....

— Lui...te...nant!.... schreeuwde hij dan.

't Klonk als een doodskreet.

De overste boog zich over hem; de gewonde snakte naar adem....

— Kin...der...kens....

't Was zijn laatste woord....

Verhoef smoorde een snik....

O, hij mocht niet aan zijn gevoel toegeven nu, hij moest kalm waken, zich gereed houden zijn mannen aan te voeren, getrouw aan 't bevel:

— Stand houden!

Hij liet wat later den doode uit de loopgraaf brengen....

En de kanonnen bulderden en bommen zoefden maar over deze vlakte van ellende en smart.

Brand gloeide in alle richtingen....

Men zag de vlammen spelen in hoeven en molens...

Op de wegen liepen als radeloos vluchtelingen, die niet hadden willen vertrekken, onwetend van wat oorlog was en dezen te licht rekenend, maar nu uitzinnig van doodsangst.

't Klooster van Pervyse lag vol gewonden. Verplegers en liefdezusters omringden hen met hun zorg en troost.... Maar 't klooster was niet veilig. Wat telde in dezen gruwelijken krijg de heilige vlag van 't Roode Kruis?

En kogels van shrapnells boorden door de muren, bommen barstten in de nabijheid, bedreigend het gebouw zelf, dat haastig ontruimd moest worden.

Welk een allerdroevigst convooi in het schoone oude dorpje, waar thans de dood huilde.... Bewoners waren vertrokken, maar anderen weigerden heen te gaan, trotseerden in kelders 't gevaar....

En zoo was het vuur en vlam, vernieling en dood, verschrikking en lijden, van Dixmuiden tot Nieuwpoort, langs de kronkelende rivier, wier rustig kabbelen en rietgeruisch zoo geweldig en wreed werd verstoord....

En tot in Frankrijk Westwaarts, tot in Zeeland Oostwaarts hoorde men dat gebulder, die machtige stemme van den woesten krijg, stemme van den dood.

Verhoef en zijn mannen hadden weer rust....

O, sommigen die voor den aanval gerust hadden, lagen al ontzield of verminkt op de vlakte!

En anderen, die nu weer droevig mijmerden, beleefden hun laatste stonden....

Rusten! 't Was de zeis van den dood, die even rustte, om straks weer snel te slaan in de rangen jonge mannen ten Westen en ten Oosten van de Yzer....

Luitenant Verhoef en Antoon Deraedt hadden een verbond gesloten onder den indruk van dit vreeselijk tooneel....

Wie 't langst gespaard bleef, moest trachten de geliefden de tijding te brengen, de ontzettende tijding, welke niet verborgen mocht blijven.

De nacht verliep met aanhoudend kanongebulder.

Luitenant Verhoef luisterde naar een langgerekt gerommel, dat hij niet kende. Hij had zich al afgevraagd of dit nieuw geschut was van de Duitschers.

Maar er werd bekend gemaakt, dat voor de kust een Engelsch vlooteskader lag, dat over zee en strand en duin zijn vervaarlijke projectielen in de rangen der oprukkende Duitschers schoot.

't Was het stuiten van den vijandelijken doortocht ja, maar met pijn aan 't harte gevoelde de overste hoe ook het schoone Vlaanderen tusschen de Yzer en Oostende stuk voor stuk werd geschonden en vernield.

Maar stand houden, kost wat 't kost! Alles offeren voor de vrijheid....

Geen dwanggeweld!

's Nachts waren de Duitschers tot achter de dijken der rivier geslopen en hadden ze een brug vervaardigd.

Nauwelijks begon de nieuwe dag met eenige schemering in 't Oosten of een verwoede worsteling ving aan.

Op een oogwenk schier was de brug over de Yzer geworpen....

Maar de Belgische soldaten stonden gereed....

Vier mitrailleurs werden in alle haast voor de brug opgesteld en zaaiden den dood in de aansnellende

Duitschers.... Van weerskanten werkte helsch de artillerie.

En op de brug....

Verhoef huiverde eerst, maar ook woede beving hem.... Daar kwamen ze weer de benden, die al dit onheil in België hadden gebracht....

— Moed, mannen! schreeuwde hij. Ziet ze vallen!

En de mitrailleurs legden gansche rijen strijders neer.... Gewonden kermden, poogden op te staan, werden onder den voet getrapt door nieuwe soldaten. die op hun beurt neerstortten en den hoop gevallen verhoogden... Bloed sijpelde van de planken, kleurde de Yzer.... Dooden en stervenden werden in den vloed gestooten.... Gekwetsten worstelden in 't water, schreeuwden om hulpe.... een zwakke kreet toch, hoe luid soms, doch maar zwak bij dit vreeselijk oorlogsgewoel, tot het riviertje zich boven de ongelukkingen sloot. Lijken bleven in 't riet haken....

En 't was een vermenging van kanongebulder, geweergeknal, mitrailleurgeblaf, van barsche bevelen, bedreigingen en krijgsgeschreeuw, wanhoopsgekrijt, doodsgewuil.... Bommen werden door de Belgen op de brug gericht, ontploften aan de andere zijde te midden der vijanden, sloegen mannen neer, rukten hoofden, armen, beenen af, scheurden lijven open, slingerden hersenen, ingewanden in de hoogte....

Maar ook ten Westen hetzelfde gruwelijk tooneel, ook daar bebloede gewonden, die over dooden heen kropen, om te ontvluchten deze hel, ook daar verminkten, die huilend, brullend, of zacht kreunend lagen te sterven of in hun angst, hun vertwijfeling hun moeder, hun vrouw, hun kinderen riepen....

De mitrailleurs voor de brug spuwden kogels.... tik, tak, ratelde de dood, die zegevierde en rijken buit won....., die jonge mannen in hun bloed smachtte, en lijken slingerde in grachten, in 't gras, in de rivier, tusschen het riet, die onverzadiglijk scheen.

Maar de Duitsche machinegeweren, 't Duitsche geschut behaalde een stonde de overhand, en de Belgen moesten uit de loopgraven voor de Yzer terug,.... terug over dooden en over gewonden, die om hulpe kermden, die zoo dringend smeekten toch medegenomen te worden.... En makkers sleurden er mee, ongelukkige kameraden, die ze aan hun lot niet konden overlaten.... al moest ieder letten op zich zelf in dit oord van verschrikking....

Met luid zege-geroep stormden Duitschers over de brug... .

Ze waren over de Yzer, over het bloedige water dat in zijn loop door lijken werd gehinderd....

Vooruit! En nieuwe drommen rukten aan en deden de brug buigen maar niet breken onder den last....

Doch toen.... Groote God.... toen donderde een vervaarlijke slag en steeg een gruwelijk gehuil, geschreeuw, gekerm op....

Een obus had de brug getroffen.... het hout kraakte, sloeg in splinters uiteen, en een vermengeling van gewonden, stervenden, verminkte lijken, planken, balken, wapens plofte in de Yzer, uit wier schoot een ontzettend doodsgehuil opsteeg.... Welk een afgrijpselijke worsteling nog in den vloed; gewonden die elkander in stervensbenauwdheid vastgrepen, gezonden, die den dood niet ontwemmen konden om-

dat hun een menschelijke last aan armen, beenen, aan gansch het lichaam hing en meesleurde naar de diepte, mannen, welke meenden ontsnapt te zijn, maar met den rietbos, dien ze hadden vastgeklampt, weer omlaag werden getrokken.... Hier een hand, die nog even als smeekend boven het water rees en dadelijk verdween; daar een hoofd en uit den mond een huiveringwekkende kreet, de afscheidsgroet aan 't nog wenkende, lokkende leven.... Wapenmakers, die met elkander worstelden, om vrij te worden.... Een kluwen van lichamen, meegesleurd....

En boven al die stemmen van ellende het onafgebroken mitrailleurgeblaf en het kanongebulder....

De weg was weer afgesloten....

Maar acht honderd Duitschers zaten over den stroom in de door de onzen opgegeven loopgraven... En ze werden beschermd door hun artillerievuur, dat een nieuw oprukken der achteruitgetrokken Belgen verhinderde....

Antoon Deraedt was aan de hand gewond.

— 't Is niets, zei hij tot zijn luitenant.... Ik heb de schram verbonden....

— Maar zit de kogel niet in de wonde?

— Neen, hij is door het vleesch gevlogen... Een schram, meer niet....

Welk een morgen!

— O, kwam er hulpe! zuchtte Verhoef.... De Franschen?

— Zijn er nog geen?

— Niet dan een marine-brigade te Dixmuiden.... Maar standhouden, kost wat 't kost....

De Belgen waren nu achter den spoorweg ver-

schanst.... Op de vlakte daar voor hen lagen veel dooden en gewonden. Maar diezelfde vlakte was onbetreedbaar vanwege 't geweldig vuur der Duitschers. Toch kwamen gekwetsten aangekropen, hijgend naar hulp.... Maar hoevelen lagen ginds te sterven?

De brancardiers deden hun plicht, maar de droevige oogst was zoo groot.... zoo ontzettend groot.... dat vele gewonden moesten blijven liggen....

Verhoef dacht aan die stukgeschoten brug.

Hij had het gruwelijk tooneel gezien en als vele anderen gejuicht, en nu was hij kwaad om dat juichen.

— O, vervloekte oorlog! kloeg hij. Wat maakt ge van ons?.... Gij deedt ons jubelen over den dood van anderen.... gij deedt die Duitschers zege roepen terwijl ze eigen gevallen, stervende kameraden vertrapten....

Maar veel tijd om te mijmeren was er niet. Men moest verdedigingswerken aanbrengen, arbeiden met 't geweer aan den voet en wakend tegen den dood, dien obussen en kogels brengen konden.

Zoo ging de dag om, die zoo gruwelijk begonnen was en ook gruwelijk eindigen zou.

Daar werd 't bevel aangekondigd voor een bajonet-aanval. De vijand mag niet aan deze zijde van de rivier blijven.... gedraagt u als ware Belgen, strijdt op leven en dood! Zoo klonk de opdracht....

't Was ruim zes ure, 't uur waarop anders de vreedzame melksters van Veurne-Ambacht naar de weide gingen, de ure, waarop de koe haar trompe steekt....

Ze steekt de trompe en tuit om uit

den meersch te mogen komen,

ter melksteê; om ontlaan, voortaan
heur zog te zijn ontnomen;
heur zuivel, dat zoo zoet, zoo goed,
zoo zuiver is; en dat,
voor alle lieden, ate en bate,
en drinkbaarheid bevat.

En Veurne-Ambacht, 't land van den zuivel...., van de vredige beemden, was een helle geworden, stond onder rook en vuur, terwijl duizenden op haar vlakten, iangs 't kleine riviértje lagen te sterven.

Anders luidde d'avondklok, die de werkers huiswaarts riep....

Nu krijschte een signaal, dat den soldaten een hui-
vering door de leden joeg en menig wezen verblee-
ken deed....

— Den assault, prevelden de lippen, liep het van
rij tot rij....

De bajonetaanval.... het wroeten met het lange
vlijmende staal in borst en buik.... in lillend
vleesch.... het stooten, kappen, kerven.... het slach-
ten van menschen!

Men hoorde een knersend geluid.... De bajonetten
werden op de geweren geplant....

— Standhouden, kost wat 't kost, mompelde Ver-
hoef....

Hij was zich ten volle bewust, wat er nu gebeuren
ging, hij wist dat ook hij vallen kon.... en dacht nog
even in heilige liefde aan Bertha...

Een snik nokte in zijn keel.... Maar hij was luite-
nant van 't Belgische leger.... man van plicht....
verbonden aan de jongens, die op hem rekenden en
vertrouwden.

— Mannen, houdt u kloek, ge kent de opdracht!
riep hij....

Weer klonk het signaal....

Voorwaarts dan.... al was het in den dood....

De soldaten sprongen de loopgraaf uit en trokken den spoorweg over....

De Duitsche artillerie en mitrailleurs openden een geweldig vuur....

Mannen sloegen neer, bleven met een smartkreet, een doodsschreeuw achter...., maar 't regiment rukte voort.... De officieren en onderofficieren moedigden hun kerels aan, als ze een gansch begrijpelijke weifeling bemerkten....

Standhouden, kost wat 't kost....

De dood maaide maar.... met tientallen vielen de Belgen, lagen ze gewond te kermen, terwijl anderen plots uit 't schoone leven werden gerukt. Velen hadden geen doodsure.... maar 't was goed dat vrouw en kinderkens of vader en moeder den gesneuvelde niet zagen, zooals hij daar neergeslingerd was, gruwelijk verminkt of onkenbaar.... soms een massa bloederig vleesch!

Vooruit.... al was het of 't harte van angst stil stond en 't bloed in de aderen versteeft.... Vooruit, al duizelt uw kop en draaien uw oogen.... Vooruit al voelt ge den dood om u heen, al ziet ge hem uw makkers grijpen....

Angst....

Immers 't leven lokt zoo, 't leven, dat is vader en moeder, vrouw en kinderen.... 't gezin, dat is ook de zucht in u, die u huiveren doet voor den ondergang.... 't Is hard zoo jong, zoo kloek, zoo gezond te

sterven.... 't Is wreed, daar te liggen met een wonde in 't krachtige vleesch....

Zou men dan geen vrees gevoelen? Vooruit!

Vuur en rook.... het gonzen van kogels, het jammeren van gevallen.... 't Is als ver af en toch dicht bij....

Weent daar iemand? Loopen er luide te bidden?... Zingt men nog?

En plots de botsing.....

Daar staan de Duitschers....

Woede bevat de Belgen, woede omdat het oorlog is, woede omdat kameraden gevallen zijn, woede omdat 't eigen leven bedreigd wordt.... woede omdat de Duitscher België in zijn krijg gesleurd heeft, omdat hij brand stichtte in dorpen en steden en burgers afmaakte.

— Leuven! Dendermonde! wordt er geschreeuwd!

— Leve de Koning!

— Leve België!

— Weg met den Duitsch!

't Is of eensklaps de angst wijkt, het bloed kookt in de bonzende aderen, in 't geweldig kloppend hart....

't Staal klettert,.. de bajonetten rijzen, dalen, schuiven vooruit, achteruit....

Geroep, getier, geschreeuw.

De bajonetten woelen in 't vleesch, maken afgrijpselijke wonden, doen 't bloed stroomen....

Sommigen moeten op den knop van 't geweer drukken, om het te behouden en de bajonet in 't lijf van den tegenstander te laten.... en dan slaan en stormen ze met den kolf. Anderen, die hun wapen ver-

loren hebben, beuken met de vuisten, bijten en schoppen....

Bajonetten doorboren 't gansche lichaam van borst tot rug.... O, dat trappelen en stormen over gevallen, gewonden, die in doodsangst 't been of de jas van vriend of vijand grijpen.... die kreten....

— Oe! roept menigeeen.... Oe...oe! En meer niet.

Velen kermen om vader of moeder, om vrouw en kinderen....

Anderen zeggen kalm: Ik ben er aan! of Nu is 't mijn beurt.... Leve de Koning!....

Duitschers worden in de rivier gestooten, trekken Belgen mee en in 't water zetten ze de worsteling voort, tot verdrinking hun bewegingen verlamt en ze vechtend in den dood gaan.

De Duitschers gaven de worsteling op, staken de handen omhoog of riepen om genade.... Anderen verkozen den dood... Sommige ontsnapten al zwemmend over de Yzer.

De Belgen trokken eindelijk naar hun loopgraven terug en voerden 97 gevangenen mee.... 't Was weer een tocht door bommen en kogels,.... voorbij om hulp en ontferming schreeuwende gevallen....

Luitenant Verhoef had ook mannen achtergelaten.... Hij betaalde nu oude schuld en met welk een liefde.... Antoon Deraedt hing bloedend over zijn rug....

— O, wat zal moeder zeggen! kermde de gewonde. Wat zal moeder zeggen.... Ik ga sterven.... Och Heere, wat zal moeder zeggen....

Hij was door een bajonetsteek in den rechterschouder gewond.... en had 't gevoel of het staal gansch

zijn zijde opengerukt had... 't Bloed drupte uit zijn mouw, besmeurde zijn uniform, leekte op die van Verhoef....

De wonde verwekte koorts.... het kermen werd ijlen, maar ijlen met diepe beteekenis toch, want van alle warreltaal bleef de moeder ginds te Eessen het middelpunt.

Bij den spoorweg gaf Verhoef den gewonde aan een brancardier over.

— Zorg goed voor hem, zei hij teeder.... Antoon! riep hij.

— Moeder! kreunde de gekwetste.

— Kent ge me niet meer.... ik ben Verhoef....

— Moeder....

De brancardiërs voerden Deraedt weg.

— O, God, genees hem! bad de luitenant....

Hij mocht zijn vriend niet vergezellen.... hier bij den spoorweg moest hij post vatten en waken, hoe uitgeput hij ook was.

Uitgeput naar lichaam en geest. En zoo waren ook zijn mannen. Honger kwelde hen.... Voedsel werd nog niet aangevoerd. Alle treinen werden in beslag genomen voor amunitie en gewonden. Maar sterker was de weemoed, het droefgeestig gevoel.... Men kwam als uit een koorts en voelde nu al 't gruwelijke van die bajonet-worsteling, dat stooten, steken, kapen, kerven....

— Vervloekte oorlog! mompelde ook Verhoef.... O, zijn wij menschen, die oorlog voeren!.... Ik zou willen bidden en 'k durve niet.... Bidden tot Hem, die ons liefde en barmhartigheid leerde.... O, Bertha.... Bertha.... wist ge wat oorlog was....

God geve dat gij verre van hier zijt, verre van deze hel!.... Maar wij hebben dezen oorlog toch niet gewild, niet uitgelokt....

En triestig en stil zette de luitenant zich in de loopgraaf....

't Werd nacht....

Op de vlakke lagen dooden en gewonden; in de ambulances was 't een kreunen en steenen....

Weer sloegen overal vlammen op en de gruwelijke stem van 't kanon bleef over Vlaanderen rollen.

Een Duitsche aanval bij Tervaete was nu volkomen mislukt.... Maar welke offers had hij toch geëischt!

Verhoef kon niet stille zijn....

De gedachten zwoegden door den kop....

Hij zag Vlaanderen, hij zag het als vroeger in vrede en hij zag het nu in zijn verschrikking....

Waar in 1600 de Nederlandsche troepen onder 't bevel van Maurits van Nassau de Spaansche benden van Albertus versloegen, tusschen Nieuwpoort en Oostende dus, stond jaren geleden, eenzaam in de duinen, een zwart kruis ter gedachtenis aan de gesneuvelden. En bij 't graven voor de grondslagen van villa's vond men soms doodsbeenderen, stukken van zwaarden, gordelriemen. Maar de oorlog zelf scheen voor altijd geweken.

Men wees te Nieuwpoort het huis, waar de aarts-hertogin verbleef en op 't gehucht „Albertus” in een herberg 't bed, waarin de aartshertog zou geslapen hebben. Verhoef hoorde nog legenden over Geuzen, die te Oudenburg en Ghistel nestelden. In den winter kondt ge daar wel over spreken, des zomers, had men het te druk, want op 't aloude slagveld en

in de omgeving waren vóór de oude dorpen nieuwe verrezen, wel denzelfden naam voerend, maar tevens prijkend met 't lokaas: „Bains”. Van de duinen werden stukken gescheurd, om er moderne dijken aan te leggen; villa's verrezen, en, waar eertijds de plechtigste stilte hing, hoorde men nu 't gejoel, 't geschetter en 't geklap van de badgasten.... van Duitschers niet 't minst. Veel bezoekers keken liever naar de onbenullige vuurpijlen, tot hun vermaak, hun te eere afgeschoten, dan naar de zwevende lichtjes op zee of het schijnsel der wakende schepen en torens. En er werd op dien internationalen dijk van Oostende tot Westende, te Nieuwpoort en elders, geflirt en gevleid, gesmild en gesmeerd, geschertst en gelachen... en niemand dacht er nog aan, dat in die duinen en polders vroeger gestreden was.

Oorlog? In onzen tijd? En nu we een vredespaleis en vredesconferenties hadden? Zeker, in ernstiger oogenblikken konden sommige heeren wel allerge-wichtigst redeneeren over legersterkte, moderne artillerie en vestingbouwkunde, maar de meesten waren het er over eens, dat die algemeene bewapening den besten waarborg gaf voor het behoud van den vrede.

En zie, weer bulderden kanonnen, en vreeselijker dan ooit! En evenals in 1600, toen de heeren der regeering met Van Oldenbarneveldt te Oostende den uitslag van den strijd afwachtten, dreunen daar weer de huizen en trillen de ramen. Weer wordt hardnekkig de overtocht van 't rivierke, de Yzer, betwist. Weer zoekt men goede steunpunten voor 't geschut.

Ja, de oorlog woedt tusschen Nieuwpoort en Oostende, woedt er vreeselijk.

Op zee lag een Engelsch eskader, dat zijn hevig vuur op de Duitschers richtte.

Verhoef ging als in de gedachten die lijn na, 't oude land van Nieuwpoort tot Oostende. Hoe dikwijls had hij er gewandeld, er met 't volk gesproken, de oude legenden opgevangen....

St. Joris, Mannekensveere, Slijpe, Zande....

Zande! Hij had er verleden Pinksteren nog met Bertha een kennis van Lievens bezocht en er over geschiedenis en folklore gesproken.... En nu!

In 1904 stortte de kerk van Zande in; toen kwam van wijd en zijd 't volk naar den puinhoop kijken. Zoo'n ruïne wekte verbazing en schrik ook....

— Hoeveel ruïnen worden er nu moedwillig gemaakt! mompelde Verhoef. Zande.... streek van poezie....

Hij dacht aan de legende der vuurroode Geraertsbloempjes, hem door dien vriend toen verhaald.

Een Vlaamsch ridder was gevangen genomen op een reis naar 't Heilig Land. Tijdens die gevangenschap kon hij een splinter van Jezus' kruis bemachtigen. Om dezen te behouden stak hij hem in zijn been.

Eenigen tijd later kon hij ontvluchten en na veel zwervens bereikte hij Vlaanderen. De ridder ont-scheepte te Sluis en trok dan de duinen in. Hij legde de gelofte af den splinter van 't Heilig Kruis te schenken aan de kerk, welker klokken hij 't eerst hoorde luiden. En eindelijk vernam hij de welkome stemmen, 't waren de drie klokken van Zande.

Dadelijk opende Geraert zijn been en nam er den splinter uit. Waar 't bloed van de wonde druppelde, ontsproten in 't duinzand roode bloempjes, die nog

altijd naar den ridder, Geraert-bloempjes, worden genoemd.

In 1904 stortte dus de kerk van Zande in. De klokken bleven gespaard en werden in den nieuwen toren gehangen; ze waren de welluidendste van de streek en dikwijls stonden de menschen er naar te luisteren.

Zal Zande met zijn klokken gespaard blijven?

Och, voortaan zullen de legenden wel uitverteld zijn.... Er zijn nu vreeselijke verhalen uit „den jare 1914”, hoe de klokken-hofsteê te niete ging, en Mannekensveere.... en St. Joris.... en hoe op een „hoeve” Duitsmans” of Belgen begraven werden.

Verhalen over gewonden, die lagen te kermen.

Verhalen over geweldige branden....

Oorlog in Vlaanderen!

't Is October, dacht Verhoef, en een rijmpje van zijn lievelingsdichter kwam hem voor den geest.

En hij prevelde:

't Is October.... In andere jaren, de winden kwamen
van zee en

hoort ze bruischen,
ruischen door den blaardenboom.

Ze ruischen,
ze huischen,
ze buischen,
lijk peerden zonder toom.

Zoo zong Gezelle.

Maar nu zijn het bommen uit zee, bommen uit Nieuwpoort, bommen uit Mariakerke, die huischen en buischen en boomen en hoeven en dorpen neer-

vellen.... en jonge, kloeke mannen, zonen, echtgenooten, vaders dooden.

't Kruise van ridder Geeraert! O, andere kruisen torsen nu de menschen.

Toen met Pinksteren, had Bertha in een huisje bij de duinen een jonge moeder beluisterd, die zoo schoon zong, al douwend de wieg:

Slaapt, slaapt, kindje slaapt,
en doet uw oogskes toe,
de pinkelende, winkelende oogskes daar,
'k ben 't wiegen al zoo moe;
'k en kan u niet meer wiegen,
'k en ga u niet meer wiegen,
slaapt, slaapt, toe!
g' hebt uw hert en mondtje voldaan,
g' hebt al uw krenkelende krulletjes aan,
ach en 'k en kan van uw wiegske niet gaan,
slaapt, slaapt, toe.

Maar verdreven zijn nu de moeders met haar kinderen, en draagberries, manden, kisten, stroobossels zijn wiegjes geworden. En hoeveel vaders begraven in onbekende groeven....

Verhoef hoorde korte hevige slagen en dan weer het langgerekt gerommel, al stemmen van dood en vernieling. En zijn gedachten gingen voort....

Vernieling!

Dorpen moeten verdwijnen en vlammen slaan hoog op.... Arm Slijpe, Mannekensveere, St. Joris, Middelkerke, Lombardzijde, Westende, arme kuststreek met uw villa's, maar ook met uw lieve hutjes en

hoefjes, 'szomers achter hooge zonnebloemen — Vlaanderen's lievelingen — verdoken; hutjes en hoofjes met uw rood pannendak, uw witte gevels, groene blinden en deuren.

Hoe dikwijls had hij ze aanschouwd, als de kinderen 'savonds welgezind den vermoelden, maar tevreden vader tegemoet gingen, en moeder 't eten bereidde, wat 't rookend „kaveke” (schoorsteen) verkondigde.

En daar verder woonden visschers, stoutmoedige kerels, die in open sloepen naar de Engelsche kusten voeren, of jonge gasten, welke met de Duinkerkers en Grevelingers naar IJsland stevenden. En die visschers hadden ook hun tuintje, dat ze met haagjes tegen zandverstuiving beschermden.

O, als de storm woedde en de golven de duinen beukten, lagen in de hutjes vrouwen en kinderen voor 't pleisteren beeld van Maria van Lombardzijde en smeekten om 't leven van vader, echtgenoot, zoon of broer....

Nu hebben ze gebeden om bevrijding van de oorlogsplage.

Maar de bommen, shrapnells, de obussen verjagen de vreedzame bevolking naar veiliger streken.

Molens, die lustig draaiden, de wieken meestal naar den zeekant gericht, liggen te vunzen en te smeulen of werden omvergedonderd; zij, die zoo lang den storm trotseerden.

De molens zwijgen, de klokken zwijgen, de eertijds zoo vroolijk snappende garnalenmeisjes zwijgen, het zwijgt, alleen de geweldige kanonnen bulderen, heftiger dan in 1600.

Verhoef keek weer naar Dixmuiden. Angst om Bertha sloeg op....

— O, Duitschland, wat hebt gij met België, met ons volk gedaan! kreet hij als in woede, maar dan kwamen tranen van deernis met zijn ongelukkige broederen en zusteren, zijn ongelukkig land....

A. HANS

AAN

DE YZER

Uitgever
Lodewijk Opdebeeck Antwerpen

AAN DE IJZER

DOOR

A. HANS

L. OPDEBEEK, UITGEVER
ANTWERPEN

- 1919 -

A. HANS

A L'YSER

(ILLUSTRÉ)

Prix : DEUX FRANCS

IMPRIMERIE NATIONALE L. OPDEBEEK, ANVERS

A L'YSER

par A. HANS

Imprimerie Nationale L. OPDEBEEK, Anvers

La bataille de Tervaete

Les flammes rougeoyaient le ciel et la voix hideuse du canon se fit entendre à nouveau.

Une attaque à Tervaete était complètement avortée .. mais que de sacrifices cela n'avait-il pas coûtés !..

Verhoef ne parvenait pas à temperer sa nervosité...

Les idées se heurtaient dans son cerveau...

Il entendait des bruits courts et vifs, scandés par un roulement prolongé, et ce n'étaient d'autres voix que celle de la mort et de la destruction. Et ainsi il pensa au passé.

La destruction !

Des villes et des villages devaient disparaître et les flammes opéraient leur œuvre néfaste... Oh, malheureux bourgs et villages de Slijpe, Mannekensveere, St Georges, Middelkerke, Lombardzijde et Westende, littoral infortuné, qui groupait de si jolies villas et de si charmantes maisons et petites fermes.

Que de fois ne les avait-il admirées. Ce n'était plus que des cendres maintenant, des misérables ruines fumantes qui avaient englouti des fortunes et des vies de labeur.

Où étaient-elles, les coquettes habitations de pêcheurs, entourées de riants jardinets ; clôturées de petites haies qui protégeaient contre les bourrasques de sable ?

Plus rien, tout avait disparu ; c'était l'affreuse nudité d'une plaine morne.

Lorsque jadis, la tempête faisait rage et que les vagues déferlaient dans les dunes, agenouillés devant la statue de la Vierge, la femme et les enfants priaient pour la vie du père, du fils ou du frère qui était en mer...

Maintenant ils ont prié pour que le fléau de la guerre les épargnât.

Mais les bombes, les shrapnells et les obus ont chassé les habitants vers de plus paisibles régions.

Les moulins dont les ailes tournaient alertement ne forment plus qu'un amas de décombres fumantes. C'est la guerre...

Les moulins, les cloches se sont tus, on n'entend plus que la voix du canon et elle est bien plus terrible qu'en 1600.

Verhoef regarda à nouveau vers Dixmude. Il craignait pour sa fiancée... Si elle ne s'était pas enfuie !...

— Oh, Allemagne, qu'as-tu fait de la Belgique, qu'as-tu fait de notre peuple ! cria-t-il en fureur, et soudain des larmes lui jaillirent en pensant à ses malheureux compatriotes, à sa patrie sanglante et ruinée...

VIII.

Le transport des blessés.

Le fermier Deraedt, qui habitait près d'Eessen, n'avait pas voulu fuir. Il resta à la ferme avec sa femme, et il était décidé à se réfugier dans la grande citerne à purin — qui avait été rettoyée pour l'occurrence — dès que son habitation serait engagée dans la ligne de feu.